

Geschiedenis van de Nederlandse sport en Pim Mulier

Deze lesbrief is bestemd voor leerlingen uit groep 8 van de basisschool, maar kan ook in de brugklas worden gebruikt. Het doel van de lesbrief is om leerlingen kennis te laten maken met de geschiedenis en achtergronden van de sport in Nederland. Dat gebeurt onder meer door terug te kijken op het leven van één van de grote Nederlandse sportpioniers: Pim Mulier (1865-1954). Dit jaar vieren we zijn 150ste geboortejaar.

De lesbrief bestaat uit 3 delen.

Deel 1, een 'warming-up'. Die start met een of twee korte filmfragmenten over sport toen en nu. Hierbij kunnen leerlingen hun eigen sportgedrag inventariseren en bespreken.

Deel 2 belicht het historische aspect van de sport en in het bijzonder de rol die Pim Mulier daarbij heeft gespeeld. Het is een tekst die door leerlingen kan worden (voor)gelezen.

Deel 3 is een doe-het-zelf vervolg van deel 1 en 2. Leerlingen kunnen een drietal opdrachten samen met de docent uitwerken.

W.J.H. (Pim) Mulier (1865-1954). Deftige grondlegger van de Nederlandse sport.

Deel I: Sport in Nederland

Als introductie kan een filmpje worden getoond. Dit is een promotiefilmpje (van 8 minuten) waarin verschillende sportverenigingen binnen een gemeente laten zien wat ze doen.

Enkele vragen die daarna kunnen worden gesteld zijn:

- Heb je alle sporten herkend?
- Wie zitten op een sportvereniging?
- Wat voor sport doe je daar?
- Doen jullie ouders ook aan sport?

Vervolgens kan worden gekeken naar een fragment van een tennisfilmpje. In de klas kunnen de volgende vragen worden besproken:

- Wat valt je op in dit filmpje?
- Gaat het er tegenwoordig in de sport anders aan toe?
- Deden kinderen vroeger wel aan sport?
- Hoe lang denk je dat sport al bestaat?

Na deze 'warming-up' over sport in het algemeen kan wat dieper worden ingegaan op de geschiedenis van de sport.

Sport vroeger en nu

Sport zoals wij dat nu kennen, met sportverenigingen, competities, sportscholen, Olympische Spelen en sportprogramma's, heeft er niet altijd zo uit gezien. Ruim honderd jaar geleden deden eigenlijk nog maar weinig mensen aan sport. Dat waren meestal deftige mensen die daar tijd en geld voor hadden. Zij zeilden, schermden of gingen met elkaar paardrijden. Dat er werd gevoetbald kwam pas later. Het was ook helemaal niet zo gewoon dat kinderen op sport zaten. Hoogstens kregen ze een beetje gymnastiek op school. Lichamelijke oefening heette dat. Dat deed je in je gewone kleren, wel de schoenen uit! In die tijd waren er ook nog niet zo veel mogelijkheden om lid te worden van een sportclub of om op zwembles te gaan. Vergeleken met vroeger is een hoop veranderd! Zo zijn er allerlei sporten bijgekomen die kinderen nu vaak doen, denk maar aan judo, turnen, zwemmen en hockey. In alle gemeenten van ons land zijn nu wel één of meer sportclubs te vinden, bij elkaar zijn dat er 25.000. Er zijn 1500 zwembaden waarvan de helft overdekt is. Ja, dat was 150 jaar geleden wel even anders!

Het eerste team van de Haarlemsche Football Club, omstreeks 1887. Links naast de bal, met een zwart petje op, zit Pim Mulier.

Deel II: Wie was Pim Mulier?

Dit deel geeft achtergrondinformatie over Pim Mulier en wat hij allemaal heeft gedaan voor de Nederlandse sport.

Jong geleerd

Pim Mulier (hij heette voluit Willem Johan Herman Mulier) werd geboren op 10 maart 1865 in Friesland. Pim groeide op in een welgesteld gezin en verhuisde toen hij twee jaar oud was naar Haarlem. Daar gingen ze wonen in een prachtig groot herenhuis aan de Nieuwe Gracht. Van jongs af aan was Pim gefascineerd door sport. Hij wilde het liefst alles doen: schaatsen, hardlopen, fietsen en nog veel meer. Later kwamen daar sporten bij die in Engeland waren ontstaan, zoals cricket, rugby, hockey, voetbal en tennis. In Pims jeugd was het helemaal niet zo vanzelfsprekend dat er door iedereen werd gesport. Sporten was vooral een bezigheid van de elite. Dat wil zeggen: voor mensen aan de top van de samenleving die het zich konden veroorloven om tijd en geld aan sport uit te geven.

Sportverenigingen zoals wij die nu kennen, waren er niet veel. Toen Pim nog maar 14 jaar oud was, richtte hij daarom met enkele vriendjes een eigen voetbalclub op. Ze gaven die een Engelse naam: de Haarlemsche Football Club (HFC). Wat ze toen football noemden was eigenlijk een soort rugby. Een paar jaar later gingen Pim en de HFC-ers het voetbal spelen zoals wij dat nu kennen. Dus niet met de bal lopen! Lang niet iedereen hanteerde toen ook dezelfde spelregels. Wat vaak bij wedstrijden aanleiding was tot verwarring en misverstanden.

Naast zijn liefde voor voetbal, was Pim gek op veel andere sporten. Als het maar even vroom, was hij op het ijs te vinden. Toen Pim vier jaar oud was, kreeg hij door zijn vader al schaatsen ondergebonden en werd hij met de huisknecht en zijn oudere broer de bevroren gracht opgestuurd. Pims vader, Tjepke Mulier, had ook wel iets met sport. Een paar jaar na hun komst in Haarlem richtte hij de Vereeniging IJsclub Haarlem en Omstreken op. Van deze ijsclub kon je niet zomaar lid worden. Net als bij veel andere verenigingen in die tijd werd eerst gekeken of je wel bij de club paste. Alleen als het bestuur het goed vond, kon je lid worden. Dat heette 'ballotage'. Pim zag dat anders en vond dat sport door iedereen moest worden beoefend. Het hoorde volgens hem, zeker voor de jeugd, gewoon bij de opvoeding.

Een tekening van Pim Mulier uit 1919 waarin hij 'het verkapte professionalisme' in de sport aan de kaak stelt.

Kennismaking met andere sporten

Kinderen van goede families gingen vroeger vaak naar een kostschool. Pim's ouders stuurden hem daarvoor een tijdje naar Engeland. Daar maakte hij kennis met sporten die daar populair waren: rugby, atletiek, voetbal, hockey en tennis. Terug in Haarlem, hij was toen 19 jaar, richtte hij met zijn zwager een van de eerste Nederlandse tennisclubs op. Niet lang daarna ging hij naar Zweden, niet alleen goed voor de taal, maar hij leerde ook skilopen. In 1886 werd op aandringen van Pim de eerste Nederlandse atletiekwedstrijd georganiseerd door de Amsterdamsche Sportclub (ASC). Pim deed natuurlijk ook zelf mee want hij trainde veel en was een goede loper. Voor atletiek was destijds niet zoveel belangstelling als voor andere sporten. Toen Engelse schaatsvrienden van Pim naar Haarlem kwamen en lieten zien hoe bandy – een soort ijs-hockey - moest worden gespeeld, organiseerde Pim direct een aantal demonstratiewedstrijden om ook deze nieuwe ijssport in ons land te promoten.

Sportvisie in een Engels jasje

Pim heeft zich altijd verzet tegen de vermenging van de professionele en de amateursport. Eind 19^e eeuw was het gebruikelijk om bij sportwedstrijden waar veel toeschouwers waren, geldprijzen te geven aan de winnaars. Vooral bij het korte baan schaatsen, paardenrennen en zeilen kwam dat voor. Die prijzen waren voor mensen die niet zo rijk waren een welkome aanvulling op hun inkomen. Pim vond echter dat sport moest worden beoefend om de sport zelf, en niet voor het geld. Daardoor waren er in veel sporten twee soorten kampioenschappen: die voor 'liefhebbers' (amateurs) en voor 'professionals' (beroepsporters). Als om geld werd gesport, leidde dat volgens Pim al snel tot spelverruwing en het oneerlijk beïnvloeden van de uitslagen. Dat was natuurlijk in strijd met het principe van 'fair play'. In zijn latere leven blikte Pim Mulier geregeld terug op de beginjaren van de sport. Het ging er toen volgens hem veel sportiever aan toe.

Sport voor iedereen

Net als zijn vader Tjepke Mulier, ging Pim vaak om met mensen buiten zijn eigen deftige kringetje. Dat was toen niet zo vanzelfsprekend. De mensen vonden het maar raar dat iemand als Pim Mulier uit zo'n goede familie, actief was op het sportveld met jongens uit een andere 'klasse'. Voor Pim was niet de afkomst van iemand belangrijk, maar veel meer zijn of haar talent voor sport. Van jong tot oud, rijk tot arm: op het sportveld moest iedereen bij elkaar kunnen komen. Dat gold ook voor sporten door meisjes en vrouwen. Pim heeft zich er hard voor gemaakt dat op scholen al vroeg aandacht werd besteed aan sport en lichamelijke opvoeding. Gezondheid was daarbij belangrijk. Kortom, sport was iets van en voor iedereen.

Het beroemde Elfstedenkruisje zoals dat vanaf 1912 wordt uitgereikt. Ook hier heeft Pim Mulier de hand in gehad. Aan de achterzijde staat de datum vermeld. Deze medaille is van de elfde Elfstedentocht die op 14 februari 1956 werd gehouden.

Elfstedentocht

Tijdens de uitzonderlijk strenge winter in december 1890, Pim was toen 25 jaar, besloot hij te doen wat Friezen eerder deden: een schaatstocht langs de elf Friese steden binnen een dag rijden. Pim reed die zware tocht ook. In een verslag noteerde hij enkele jaren later: *'Te acht uur in 't hotel Weidema werd het zeer vies geworden papiertje door de oberkelner geviseerd, (die me eerst te 21:30 uur verwacht had) zoals hij zeide, en was de gehele rit volbracht in 12 uur 55 minuten. Zelden heb ik zo'n prettige dag gehad.'* Het was Pim die het initiatief nam voor een Elfstedentocht waarbij alle deelnemers tegelijk van start moesten gaan. In 1909 was het zover en organiseerde de Friese Ijsbond de eerste Elfsteden schaatswedstrijd. En die sloeg aan. Nu nog steeds is de Elfstedentocht een van de grootste sportpektakels in ons land en is het kruisje een van de meest begeerde sportprijzen. Ook Koning Willem-Alexander heeft in 1986 de zogenoemde 'tocht der tochten' uitgereden. Het Elfstedenkruisje is in 2013 een officiële onderscheiding geworden en nu hoort er ook een draaglintje bij. Helaas is het al weer heel wat jaren geleden (1997) dat de laatste tocht werd gereden.

Pim als verslaggever en tekenaar

Naast zelf sporten en organiseren, schreef Pim ook veel over sport. Zo richtte hij in 1888 het tijdschrift *Het Sportblad* op en publiceerde hij in de jaren daarna drie belangrijke boeken over sport: *Wintersport, Athletiek en Voetbal* en *Cricket*. *Het Sportblad* was een modern tijdschrift dat vol stond met verslagen over buitensporten. Via dat tijdschrift probeerde Pim ook steun te krijgen voor het oprichten van een sportbond. Zo kreeg hij voor elkaar dat in 1889 de Nederlandsche Voetbal en Athletiek Bond werd opgericht.

Door zijn goede komaf hoefde Pim nauwelijks te werken om in zijn levensonderhoud te voorzien. Eigenlijk heeft hij slechts één betaalde baan gehad. Van 1899 tot 1905 was Pim hoofdredacteur van de *Deli Courant* in het voormalige Nederlands-Indië.

Pim heeft niet alleen over sport geschreven. Onder de schuilnaam Pim Pernel schreef hij verschillende andere boeken en had hij rubrieken in bekende kranten zoals het *Handelsblad* en *Het Vaderland*. Daarin toonde hij zich een goede columnist.

Hij illustreerde zijn artikelen en boeken vaak zelf. Voor de cartooneske stijl van tekenen liet hij zich waarschijnlijk inspireren door de tekenaars van het destijds bekende Engelse maatschappijkritische tijdschrift *Punch*.

Prins Bernhard reikte in 1951 een Zilveren Anjer uit aan Pim Mulier. Een onderscheiding voor personen die veel hebben betekend voor de Nederlandse cultuur. Pim ontving de medaille voor zijn bijdragen aan het 'Nederlands sportleven'.

Een bestuurder als geen ander

Wat Pim Mulier zo belangrijk maakte voor de sport in Nederland, waren zijn initiatieven om de sport meer en beter te organiseren. Dat begon al op zijn veertiende. Hij was één van de initiatiefnemers voor de oprichting van de oudste voetbalvereniging in ons land, nu de Koninklijke Haarlemse Football Club (KHFC). Ook heeft Pim geholpen bij de oprichting in Haarlem van een van de eerste tennisclubs (HLTC) in ons land.

Zoals gezegd stond Pim in 1886 aan de basis van de eerste 'officiële' atletiekwedstrijd in ons land. Het kon ook bijna niet anders dat hij de eerste voorzitter werd van de Nederlandse Voetbal- en Athletiek Bond (NVAB) die in 1889 werd opgericht. Hij leidde die bond bijna drie jaar. In diezelfde periode was hij ook nog even voorzitter van de Nederlandsche Cricketbond. Toen de NVAB in 1895 uiteen viel en alleen als voetbalbond (NVB) verder ging, zorgde Pim dat niet lang daarna de Nederlandse Athletiek Bond (NAB) ontstond.

In 1892 zat Pim Mulier als groot liefhebber van het schaatsen aan tafel bij de oprichting van de Internationale Schaatsunie (ISU). In die bijeenkomst werd hij tot eerste voorzitter gekozen. Tijdens de oprichting van de ISU, werden er vaste schaatsafstanden vastgesteld zodat een internationale competitie mogelijk was. Zo kwam het dat het eerste officiële wereldkampioenschap schaatsen – over vier afstanden - werd georganiseerd in Amsterdam op de ijsbaan achter het Rijksmuseum. Daarnaast heeft Pim veel betekend voor het organiseren van evenementen binnen verschillende sporten. De Elfsteden schaatstocht in Friesland en de Vierdaagse wandelmarsen in Nijmegen zijn daar voorbeelden van. Ze zijn uitgegroeid tot de grootste sportevenementen van ons land.

Toen de Nederlandse Bond voor Lichamelijke Opvoeding (NBvLO) in 1908 als nationale overkoepelende sportorganisatie werd opgericht, was Pim Mulier als vertegenwoordiger van de sport daar natuurlijk bij betrokken. In het nieuwe bestuur kreeg hij de functie van eerste secretaris. Volgens Pim was het noodzakelijk dat er overkoepelende organisaties voor sporten kwamen, zodat dezelfde regels werden gehanteerd en nationale en internationale wedstrijden konden worden gehouden. Steeds vanuit de gedachte dat sport een belangrijke bijdrage kan leveren aan opvoeding en gezondheid.

Pim is vanwege zijn inzet als bestuurder en organisator voor de sport verschillende keren onderscheiden. Hij werd benoemd tot erelid of erevoorzitter van verenigingen en bonden in diverse takken van sport zoals voetbal, atletiek, schaatsen, kaatsen en cricket. Ook kreeg hij het ereburgerschap van zijn geboortegemeente Wonseradeel, was hij Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en drager van de Zilveren Anjer, een belangrijke culturele onderscheiding.

Haarlemsche Athletiek Club 'De Damiaatjes', omstreeks 1892. In het midden met sjerp en pet zit de voorzitter Pim Mulier. In deze club deden ze aan verschillende sporten zoals schaatsen, wielrennen, hardlopen en voetballen. De leden van een vereniging lieten zich vroeger graag fotograferen met al hun medailles opgespeld.

Deel III : Zelf aan de slag!

In dit deel worden drie lessuggesties gepresenteerd. Bij deze opdrachten staat de inbreng en zelfwerkzaamheid van de leerlingen centraal. Met de eerste opdracht kan de kennismaking met de sportgeschiedenis en de rol van Pim Mulier worden afgesloten. De tweede en derde opdracht staan meer in het heden. Voor ieder van deze twee opdrachten is naar schatting een apart lesuur nodig.

Opdracht 1: eens of oneens?

Hieronder staan een aantal stellingen. Die kunnen klassikaal worden besproken. De leerlingen denken goed na of zij het hiermee eens of oneens zijn. Het gaat daarbij vooral om het waarom. Probeer per stelling evenveel voor- als tegenstanders aan het woord te laten.

Stelling 1:

We zouden op school meer aan sport moeten doen.

Stelling 2:

Spelregels en afspraken maken een sport (wedstrijd) minder leuk.

Stelling 3:

Bij sporten moet het alleen maar om het winnen gaan.

Stelling 4:

Met mijn sportvrienden kan ik beter opschieten dan met mijn andere vrienden.

Stelling 5:

Ik vind sporten in een team samen met anderen veel leuker dan alleen.

Stelling 6:

Zonder scheidsrechter kun je niet sporten.

Er kan ook voor worden gekozen om per stelling de klas in te delen in een groep die voor de stelling is, en een groep die tegen de stelling is. Zij proberen vervolgens elkaar van hun gelijk te overtuigen.

Doelstelling:

Kinderen laten nadenken over verschillende kanten die aan sport te onderkennen zijn zoals samenspel, sportiviteit, rol van regels en 'fair play'.

Zo zag een veteranenelftal er uit in de ogen van Pim Mulier. Tekening uit 1919.

Opdracht 2: interview

Voor deze opdracht nodigt de school iemand uit die betrokken is bij een sportclub of –vereniging uit de buurt. Dat kan een bestuurder, een trainer of een vrijwilliger zijn. De bedoeling van het interview is dat kinderen inzicht krijgen in de achtergronden en het functioneren van de betreffende sportclub. De leerlingen stellen een lijst met vragen op en spreken af wie ze stelt.

Voorbeeldvragen zijn:

- Wanneer is de sportclub opgericht en door wie?
- Hoe zag de sportclub er vroeger uit?
- Wat zijn de hoogtepunten in de clubgeschiedenis?
- Wie is de grootste held van de club?
- Wie is de baas in de club?
- Wat wordt in de club het allerbelangrijkste gevonden?
- Welke rol hebben vrijwilligers in de sportclub?
- Wat is het grootste probleem in de sportclub?
- Enz.

Doelstelling:

Inzicht krijgen in de verschillende organisatorische en bestuurlijke zaken die nodig zijn om een sportclub als vrijwilligersorganisatie te laten draaien.

Zo typeerde Pim Mulier het door hem hooggewaardeerde amateurisme; met een knipoog weliswaar.
Pentekening uit 1919.

Opdracht 3: maak een clubkrant

Deze opdracht is bedoeld om de leerlingen het reilen en zeilen van een sportclub te laten beschrijven. Dit gebeurt met een clubkrantje, digitaal of ouderwets op papier. Leerlingen kiezen alleen of in kleine groepjes een onderwerp uit het onderstaande lijstje en schrijven daar een stukje over. De context voor hun afzonderlijke bijdragen is een voetbalvereniging die binnenkort zijn 10-jarig bestaan gaat vieren. Uiteindelijk moeten alle opstellen samen een feestelijk (club)krantje vormen. Eventueel kunnen plaatjes uit tijdschriften worden geknipt of afbeeldingen op internet worden gezocht als illustratie bij de stukjes.

Feest

De voorzitter schrijft dat een groot feest wordt gehouden omdat de club 10 jaar bestaat. Er gaat van alles gebeuren. Voor de jeugd komt een aparte feestmiddag. Bedenk meer leuke dingen voor het feest.

Wordt F-3 weer kampioen?

De trainer van de F-jes is trots: zijn team moet nog één wedstrijd winnen om kampioen te worden. Wie wordt opgesteld en wie moet op de reservebank zitten? Wat voor oplossingen kunnen jullie bedenken?

In de pan gehakt!

Een van de ouders schrijft een verslag over een met 10-0 verloren uitwedstrijd. De keeper krijgt de schuld. Hoe zouden jullie dat opschrijven?

Wie gaat er mee op het sportkamp?

Een lid van de jeugdcommissie schrijft over een jeugdkamp dat dit jaar wordt gehouden en welke leuke dingen worden gedaan. Maar kan iedereen wel mee? Want het is niet goedkoop. Bedenk verschillende oplossingen zodat zoveel mogelijk kinderen meekunnen naar het kamp.

Rode kaart

De voorzitter van de club is boos. Het eerste elftal heeft twee rode kaarten gekregen omdat ze de scheidsrechter hebben uitgescholden. Het bestuur heeft het hele elftal een straf gegeven. Schrijf dat op, maar misschien vinden jullie een andere straf beter.

Op bezoek bij FC Utrecht

De redacteur van de clubkrant heeft samen met de jeugd van zijn club FC Utrecht in stadion Galgenwaard bezocht. De leden zagen hoe de selectie van het eerste trainde en ze mochten daarna handtekeningen vragen. Schrijf op hoe jullie zo'n uitstapje zouden vinden en wat er nog meer gebeurd zou kunnen zijn.

Nieuw!

Doe alsof je een nieuw lid bent en schrijf op waarom je juist naar deze club bent gegaan om te voetballen. Is dat vanwege de gezelligheid, omdat het eerste elftal zo goed is of een andere reden?

Het eindresultaat is een clubkrant die in de klas kan blijven liggen om nog eens te worden bekeken. Zo leren de kinderen meer over elkaars onderwerpen en de bijbehorende opvattingen.

Doelstelling:

Het stimuleren dat leerlingen nadenken over de verschillende rollen die binnen de vereniging worden vervuld en welke 'fair play' aspecten daarmee zijn verbonden.

'Mijnheer Mulier', zoals hij graag aangesproken wilde worden, is op deze foto de tachtig jaar gepasseerd.

Het Mulier Instituut is een onafhankelijke en landelijk werkende stichting gericht op de bevordering van de sociaal-wetenschappelijke kennisontwikkeling en beleidseffectiviteit op het terrein van sport en samenleving.

Het instituut voert fundamenteel en praktijkgericht onderzoek uit, monitort de ontwikkelingen op het terrein van de sport en organiseert bijeenkomsten en congressen om het debat over de sport te stimuleren.

Voor meer informatie:

Fons Kemper
f.kemper@mulierinstituut.nl
Daniël Rewijk
d.rewijk@mulierinstituut.nl

Mulier Instituut
Postbus 85445
3508 AK Utrecht

T 030-7210220
info@mulierinstituut.nl
www.mulierinstituut.nl

Verder lezen

Adriani Engels, M.J. (1960). *100 jaar sport. Een historische documentatie over de sport en het sportleven gedurende een eeuw*. Amsterdam: Strengholt.

Jungmann, B. (red.) (2011). *De Sportcanon. De sportgeschiedenis van Nederland*. Amsterdam: Thomas Rap.

Oosterwijk, F. (samenst.) (2012). *100 jaar Nederland op de Olympische Spelen*. Nieuwegein: Arko Sports Media.

Rewijk, D. (ter perse). *Captain van Jong Holland. Een biografie van Pim Mulier, 1865-1954*. Gorredijk: Bornmeer.

Zandbergen, G. (1996). *Pim Mulier, ijdel maar weergaloos*. Amsterdam: Thomas Rap.

Internetbronnen

www.canonlo.nl
www.elfstedentocht.nl
www.historien.nl/pim-mulier
www.knvb.nl/wiezijnwij/historie
www.sportgeschiedenis.nl
www.pimmulier150.nl

